

Містичне Різдво

Юрій Грузін

ОЗНАЙОМЧИЙ ФРАГМЕНТ

© Видавничий дім «Фабула». Усі права застережено.

Фрагмент надано для ознайомлення. Повна книжка — nashaknyga.com.ua

Маскарад

Єдина таємна субстанція життя мігрує від личини до личини, від образу до образу, і щоб замкнути її в кайдани Зчеплення, потрібно скористатися тими чи іншими видами магічних вузлів.

Джордано Бруно «De vinculis in genere»

Відомий алхімік, телеофізик і мандрівник Анрі Орасьєн Дюар, відвідавши 1752 року Буковину, писав у своєму подорожньому щоденнику:

«Цінність цих земель, з яких після укладення Бельзької конфедерації ціною чималих зусиль вдалося вигнати завойовників-турків, згодом стала очевидною будь-якому мудрованому філософу. Дикі гори, чиї скарби, як вважалося раніше, полягали лише в будівельному лісі, хутрі та певній кількості пасовищ, виявилися винятково багатими на життєдайну силу Землі. Тутешні мешканці, які, загалом, досить розумні, винахідливі та досвідчені в усіх необхідних для життя ремеслах, зазвичай зосереджуються на корисному та необхідному. До того ж їм не властива надмірна релігійність — можливо, ще й з тієї причини, що в тутешніх горах досі сильна віра в духів природи, спілкування з якими видається більшості справою аж ніяк не вартою догани. Імовірно, через ці обставини плоди Нового Ренесансу були прийняті тут із захопленням, а вчені, що прибувають зі столиці та інших міст, завжди у пошані».

Продемонструвавши неабиякі завзятість і жагу до пізнання, які є щонайважливішими душевними рисами будь-якого справжнього дослідника, Дюар дістався навіть до маловідомого за тих часів Творельця, якому також приділив кілька рядків:

«Я ще не зустрічав місць, де Геб був би таким могутнім і чистим. Джерело цієї гори суттєво перевершує за своїми якостями усі бачені мною в Трансільванії і, можливо, має бути назване

найщедрішим і найстійкішим у всій Європі. Тому я не був надто здивований, побачивши, що співтовариство алхіміків, які оселилися на схилах гори, значно чисельніше, ніж можна було собі уявити, зважаючи на розповіді, почуті мною у Чернівцях. Тутешні майстри присвячують увесь свій час дослідженням і створенню фабрикатів, які є найбільш попитними серед народу Українського князівства. Їхні тинктури незмінно чисті, Зчеплення надійні, а небезпеки, пов'язані з мимовільним вивільненням стихійних сил, зазвичай мізерні. Усі реакції відбуваються надзвичайно швидко: ті, що у Київській академії потребують трьох-чотирьох діб, тут тривають лише кілька годин. А результати тінгування{1} часом настільки блискучі, що вражають самих філософів. Єдиним недоліком джерела є надзвичайна віддаленість гори від міст і центрів ученості. Дорога до неї проходить повз дивовижно мальовниче озеро у формі серця, поетично назване “Оком гір”, і є прегарною, проте такою самою важкопрохідною. Тож, побоююся, мине чимало часу, перш ніж могутність цього Омфалоса{2} буде використана належним чином. Та колись це неодмінно станеться. Народ князівства щедрий, не прагне до великого багатства, але надзвичайно цінує свою свободу, без якої не уявляє життя. А події нещодавнього минулого довели: сили, які подані були до людських рук Новим Ренесансом, цілком здатні допомогти їм захищати свої вольності, гідність і устрій суспільства, яке вони вважають, і подекуди небезпідставно, єдино справедливим. Через це розвиток алхімії, телеофізики, герметичної геометрії, механіки викривлень та інших напрямів практичної філософії завжди зустрічатимуть у тутешніх землях не меншу підтримку, ніж у Нюрнберзі або Лондоні».

Якщо месєс Дюар повернувся би до Творельця за сто з лишком років, він, найімовірніше, порадив би та навіть загордився, оскільки його передбачення справдилися повною мірою. Громада алхіміків розрослася, перетворившись на невелике, але гарне й упорядковане

містечко. На вершині гори спорудилася причальна вежа хмароплавів, а «важкопрохідну дорогу» замінив сталевий дромос — тож тепер милуватися красою, що так захопила французького мандрівника, можна було з цілковитим комфортом: з вікна затишного вагона або навіть каюти летючого судна.

Тут незайвим стане зауваження, що напередодні Різдва пасажирів, які прибувають до Творельця повітрям або потягами дромоса, що їх тут називають на польський манер «цмоками», ототожнюючи з залізними зміями, стає вкрай багато. Та не лише тому, що навколишні гори в зимовому вбранні, так само, як і вулиці гарного містечка, незмінно тішать око. Насправді річ у тім, що, крім сироваток, тинктур, стихійників та інших фабрикатів, які нині уславилися далеко за межами Конфедерації Чотирьох Народів, столиця буковинських алхіміків віднедавна стала знаменита через свій різдвяний ярмарок, де згадані продукти продаються за сміховинно низькими цінами. А ще її уславив веселий карнавал! Цей звичай, не дуже давно завезений з італійських земель, став не лише даниною поваги до Великого філософа, що стояв біля витоків Нового Ренесансу і якого, звісно, щиро шанував кожний алхімік. Карнавал також чудово доповнював ярмарок, привертаючи увагу приїжджих, яким, безперечно, важко було втриматися й не купити щось — нехай навіть дрібничку на кшталт пляжки з найтоншого небиткого скла. А потім ще й хвалитися придбанням усуди, примножуючи славу творелецьких майстрів. А злившись із місцевими новорічними традиціями, свято набуло, як полюбляли казати іноземці, описуючи дива далекої екзотичної Буковини після повернення додому, «незвичайного колориту».

Але не тільки самим чужинцям припало до душі це свято — чимало місцевих житців теж чекало на нього з нетерпінням. Створювали фантастичні вбрання, обирали прикраси, розсилали й отримували запрошення. Часи, коли все населення Творельця

становило три десятки відлюдників-філософів, давно минули. Наразі хоч більшість городян так чи інак були пов'язані з «єгипетською наукою», їм, вочевидь, бракувало одержимості першопоселенців. Ті не збоялися лихих людей і диких звірів, здолали непролазні гірські ліси заради можливості зачерпнути силу Омфалоса. А, влаштувавшись на місці, ні на що інше, крім своїх тиглів, атанорів{3}, тіней ідей, Зчеплень і монад, уваги майже не звертали. Теперішні алхіміки проживали в затишних будинках із фабрикатної цегли, які обігрівалися термічними оріосетісами, освітлювалися бенну-лампами. І хоч нащадки так само щиро працювали, проте завжди могли знайти час і для веселоців. Годі вже казати про їхніх підмайстрів, школярів та, звісно ж, інших людей — тих, хто не злітав духом до верхів'я науки, але без кого життя городян-учених стало б вельми скрутним, незважаючи на всі успіхи практичної філософії. Йдеться про торговців, шинкарів, кухарів, праль, механіків, садівників та інших... багатьох інших.

Тепер у Святвечір на творецьких вулицях частіше можна було почути не глибокодумні міркування щодо особливостей містичних ієрархій і послідовностей трансмутацій, а розмови на штиб цієї.

— То ти нічого не чула? Це все приїжджий, що зняв крамницю Косачів. Осташек... Антоній?.. Чи Аполлінарій? Про нього ще кажуть, наче він нащадок того Осташека, який заснував карнавал. Він дотепер чи у Варшаві, чи в Нюрнберзі жив, пам'ятаєш? А наразі повернувся...

— І що там із цим Аполлонієм?

— Антонієм. Йому того тижня чернівецький цмок привіз одразу десять скриньок венеційських масок. Справжнісіньких, з Італії. Красиві — страх! Вольто, коломбіни й ці... багаути. Такі дзьобасті. Розписні, в золоті, з намистинками. З камінцями. Диво просто.

Промовивши це, жвава круглолиця чорноока дівчина в простій сукні, хутрі, з зав'язаною на голові хусткою лукаво зиркнула на

свою подругу й запитала:

— Хочеш бути Коломбіною? Це така маска — лише на пів обличчя. А то раптом на святі хтось тебе не впізнає? Той, хто впізнати має?

— Це ти про кого? Ніхто не має мене впізнавати,— полохливіше, ніж можна було очікувати, відгукнулася дівчина та прискорила крок. Трохи вища та стрункіша за подругу, вона одягалася за литовською модою та трималася наче справна шляхтянка — що втім не заважало їй задержувати посміхатися, вітаючись із перехожими, що зрідка траплялися їм дорогою.

— Хіба ж то є правда? Ніхто? І навіть один пан... З таким волоссям, наче дим? Зізнавайся! Знаєш уже, в якому він буде вбранні?

— Нічого я не знаю. Він узагалі, мабуть, на карнавал не піде.

— Ой-ой-ой, та невже не піде? Щоб пан Вайда таку подію пропустив? Та зроду-віку не повірю! Чи ви з ним домовилися десь наодинці зустрітись? Поки всі гулятимуть? А, Марічко? На озері, може?

Марічка — пані Марія Добрянська, спадкова алхімічка, дівчина, обдарована багатьма шляхетними рисами, серед яких серйозність і освіченість були аж ніяк не єдиними,— хутко відповіла:

— Цур тобі, Ясю. Вигадуєш усіляке...

Промовивши це, вона, щоправда, відвела очі й тихесенько зітхнула, пригадавши катання на ковзанах минулої зими та поцілунок серед червоних і золотих барв осені під час прогулянки вздовж берега Білого Черемошу.

Подруга наче підслухала її думки:

— Так уже й вигадую? Йой! — Вона знову розсміялася.— Тоді навіть не уявляю, до кого пан халявки смалить? Отже... Прялуймо до Осташека, га?

— А Маркович що? Флакони хто замовить?

— Нікуди він не подінеться. Ми ж на хвилиночку. Тут по дорозі — лише піднімемося трохи...

Вона махнула рукою в напрямку вершини.

Гора Творелець доволі крута, але рік за роком місто завзято дерлося її схилами, дістаючись осередків Геба — сили, яка незримою колоною підносилася з земних надр до небес. Майстерні та лабораторії щоразу ставали першопрохідцями, штурмуючи кручу уперед усіх інших. До них торували дороги, облаштовували під'їзди, звалюючи дерева й випалюючи в скелі вулкановим жаром широкі тераси, на яких згодом зводили житлові будинки, крамниці та навіть опоряджали садки. Дороги перетворювалися на вулиці — вузькі, химерно звивисті, з'єднані між собою крутими сходами. Вони то здіймалися вгору, то спускалися, швидко стомлюючи незвичних до гір приїжджих своєю крутизною, проте городянам подобалися. Віяв уздовж них свіжий вітер, відкривалися оку вільні розлогі навколишніх гір, а хмар, часом здавалося, можна рукою торкнутися. У Святвечір вулиці, припорошені сніжечком і осяяні світлом ліхтарів (о четвертій годині дня вже сутеніло) іскрилися, перехрестя освітлювали різнокольорові вогні. І навіть скромні тихі зазубні, вкриті запиналом кобальтових тіней, здавалися тасмнічними й дивовижно ошатними — немов старанно, з любов'ю оздоблені декорації різдвяного вертепу. А тут ще й юні колядники із сяючими алхімічними люцефарбами зірочками в руках, у прикрашених різнобарвними тасьмами жупанчиках, підперезаних вишитими поясами чи плетеними крайками.

Назустріч двом подругам линув сміх, дзенькіт брязкалець і слова простої пісеньки, під яку, здавалося, навіть сніжинки весело затанцювали в повітрі.

Дайте нам з полиці, Дайте нам з полиці із медом пшениці, Із медом пшениці! І ще щось такого, І ще щось такого до столу святого, До столу святого. Не дайте стояти, Не дайте стояти,

впускайте до хати, Впускайте до хати...

Хоч не бажаєш — усе одно посміхнешся. Свято — ось воно, рукою сягнути! То, дійсно, чому б не пройти завороженими вулицями кілька зайвих кроків, не загнути невеликого гака та не скинути очима на іноземні прикраси? Пані Марія не дала себе довго вмовляти: подружки звернули на сходи, що з'єднували Вишневу та Кравецьку вулички, легко збігли ними, та вже за п'ять хвилин Яся відчиняла двері крамнички під бляшаною вивіскою з маскою, шпильками та ножицями на ній.

Марічка переступила поріг слідом за нею та просто стовпом стала. Нехай вона на власні очі бачила — та й не раз! — як тінгування надає киплячим у тиглях ефірного скла мінералам чудних і дивовижних властивостей, як трансмутуються елементи й жива матерія. Навіть як створюються Статуї і формуються Зчеплення... Однак то все була наукова магія Нового Ренесансу. Дії, які підкоряються нехай складним, сповненим неозначеності, але все ж зрозумілим і детально викладеним у велемудрих трактатах законам. А тут один крок переніс її до чарівного королівства — золотого палацу Лісового царя, що, коли вірити старовинним легендам, захований у печері під Говерлою. Навкруги — витонченість ліній, пропорційність деталей і вже поряд — гротеск, сліпучо-яскраві кольори, розсипи зір, наче вкрадених зі змарнілих зимових небес. Марічка кліпнула раз, другий, придивилася. Маски... Яся мала рацію: маски були тут скрізь. Але не тільки вони. На манекенах уздовж стін пишнілися карнавальні шати — шиті шовком, прикрашені кришталем й атласними биндами. Зі стелі звисали якісь фантастичні конструкції — насправді світники з бенну-лампами, але таких химерних обрисів, яких подружки за життя своє не зустрічали. Колишні бурі стіни й нудні полиці, де колись припадали пилом сувої полотна та подекуди визирали моторошнуваті личини Маланки, зникли, наче й не було їх зовсім.

Усюди погляд зустрічав лише бурштинову переливчасту тканину, блиск і веселково-чисті кольори.

— Вечір добрий, пані. Безмежно щасливий привітати таких чарівних відвідувачок.

Засліплена саявом прикрас, Марічка не відразу помітила господаря. До того ж Антоній (чи, може, все ж Аполлінарій?) Осташек виявився напрочуд непримітним. Середнього зросту, одягнений за італійською модою, але вельми скромно — у вузькі картаті штани й темно-сіру сертучину. Він злегка загубився би в натовпі буковинців, які за захопленням новою філософією не забували традицій: ходили в жупанах, а перед святами діставали зі скринь краєні на старовинний манер кунтуші, магерки та кораблики. Вродю пан Осташек теж не вдався — начебто молодий, але як придивитись, помітиш плетінку дрібних зморщок, потьмянілий, хоч і хитруватий погляд. Здавалося, його довго тримали на спекотному південному сонці, але він чомусь зовсім не засмаг, а тільки дещо пожовк і добряче всох. До того ж лихих вусів пан не носив — голився начисто, тож його похмуру мармизу геть нічого не прикрашало. Відвернися лише на хвилину й одразу забудеш, яка вона на вигляд.

Скинувши оком на господаря, Марічка раптом подумала, що, певно, миршавість ця не випадкова. Осташек наче хотів, аби порівняно з його неவிбагливою персоною блискуче маскарадне вбрання здавалося ще яскравішим.

— То чим можу прислужитися? Пані бажали би придбати щось до карнавалу?

— Звісно! — одразу заторохтіла Яся, теж у першу мить приголомшена багатством крамнички, яке значно перевершило все, що вона встигла уявити собі з переказів подруг.— Маски — які у вас найкращі? Ось цій пані треба бути Коломбіною, а я хочу чорно-золоту — отаку... І накидки — блискучі з мереживами. А ще

рукавички й намисто... А може, тобі й сукню, Марічко? Як ота ось, га? Чи он ту?

Пан Осташек незграбно видерся з-за прилавка, теж усуціль заваленого масками, зупинився за два кроки від відвідувачок. Глянув пильно та похитав головою.

— Дозвольте мені не погодитися з пані. «Коломбіна» — маска саме для вас. А вам, пані,— він злегка вклонився Марічці,— я б наважився порадити «Екліссі».

Господар прошкутильгав до полиці ліворуч від входу, дбайливо взяв, буркочучи щось собі під носа, одну з масок, обернувся та на витягнутих руках підніс покупницям. На Марічку порожніми очницями глянуло гладке жіноче обличчя, з навіки застиглим виразом глибокого утихомирення. Праворуч його прикрашав півмісяць, а ліворуч — щось на кшталт крученого рогу, з якого, затінюючи лик нічного світила, струменіли хвилі мороку. Маска здавалася завеликою, незручною — як у такій ходити, не кажучи вже про те, щоб танцювати? Але при цьому розкішною, просто очей не відвести!

— Зробіть ласку, приміряйте.

Марічка зняла круглу хутряну шапочку, обтрусивши з неї напіврозталий сніг, передала Ясі, обережно взяла маску в руки та приклала до обличчя. Білосніжний виворіт виявився на диво холодним, хоч крамничка й була палко натоплена — мабуть, «Екліссі» тільки-но принесли з якоїсь далекої комори.

— Зволите звернути увагу, пані, на поворозки там іззаду. З ними буде зручніше.

Але пані, на велике незадоволення Осташека, пустила ці слова повз вуха, задивившись на своє віддзеркалення у великому люстрі.

— Ой, Марічка... Ну ти й красуня! Справжня італійка. Армійла. Джульетта! Нумо зав'яжу... Де отут друга стрічка?..

Втім, подруга навряд чи почула її слова, зачарована фігурою в люстрі. Невже це вона? Очі в прорізах здавалися чужими — жадібними й зухвалими. А холодні тверді губи маски, забарвлені золотом, неначе ворухнулися, прагнучи вигнутися в жорсткій усмішці...

— Ну-бо!..

— Не треба.— Марічка опустила маску, і власне обличчя здалося їй страшенно звичайним, якимось нудним:

ніс, хоча прямий, та задовгий, щоки запалі, губи — завузькі, шкіра — сіра. До того ж на писочку цьому ще й застиг, наче навмисно, особливо йолопський вираз.— Скільки...— Вона затнулася та насилу вимовила: — Скільки вона коштує?

— Шість грошей, пані.

— Справді?! — Яся витріщила очі. Ціна справді була напрочуд низькою. Творелець хоч і невеличке містечко, але заможне. У майстрів одгону немає від замовлень. Хоч би що там виходило з їхніх тиглів — на все одразу знаходиться купець. Та не один. За справжню венеційську маску — ще й так мудровано зроблену — цілком можна було вимагати пів копи грошей{4}.

— Авжеж, пані,— ввічливо схилив голову господар, і його каламутні очі раптом виблиснули, наче кришталеві підвіски на маскарадних шатах.— Авжеж. А вам би я запропонував ось цю чудову «Коломбіну-Вертиджине» лише за чотири гроші. І аж ніяк не через те, що пані не гідна кращого, просто саме така якнайліпше пасуватиме до форми вашого личка.

Він, не повертаючи голови, потягнувся назад і взяв із прилавка червоно-перлисту напівмаску зі спіральним закрутком над лівою бровою. Суцільно покреслена найтоншими химерно переплетеними лініями, вона й справді не здавалася бляклою поруч із сяючою розкішною «Екліссі» — радше вже шляхетно-стриманою.

На обличчі Ясі першої миті віддзеркалилися невдоволення та сумнів, проте вона прийняла «Коломбіну» з рук Осташека та приміряла, сама жваво зав'язавши на потилиці тасьми.

— Ну то як?

— Гарнюща! — Марічка скинула запаморочення. Та й дивне роздратування, викликане відразою до власної зовнішності — почуттям, їй зазвичай невластивим, поступово розвіялося.

Її хвала була щирою. Пухке личко Ясі миттєво змінилося, ставши загадковим і витонченим. Карі очі потемніли й тепер здавалися бездонними. Губи засяяли, яскравий рум'янець на щоках немов зблякнув, змінившись аристократичною блідістю. Від вигадливих спіралей і закрутів рябіло в очах... «Вертиджине» італійською означає запаморочення, подумки переклала Марічка. Вона, як і кожна майстриня Нового Ренесансу, була знайома з мовою Великого Філософа.

— Так... справді! Знаєш, я просто так додому й піду! Дивись, яка... й отут...

Вона повернулася до господаря. Той підбадьорливо кивнув.

— Звісно, йдіть. Дозволю собі сказати, цю маску немов спеціально для пані зробили. На замовлення змайструвати — то не вийшло б краще.

— Поки що зніми її. А то побачить хто, й жодного сюрпризу не вийде,— зауважила Марічка.— Надінеш на карнавал.

Яся завагалася, проте цієї миті входні двері зі скрипом відчинилися, впустивши в крамницю зимовий холод і відгомони чужої балачки. Вона миттю відвернулася та зірвала маску.

— Пан сказав — чотири гроші?

— Саме так, пані. Та шість за «Екліссі».

Подруги обмінялися швидкими поглядами.

— Я заплачу, потім віддаси,— шепнула Марічка.

— Йой! Дякую! Ти просто янгол...

— Нехай пані вдома приміряють маски ще раз. Подивляться, як вони пасуватимуть до їхнього вбрання. Як щось не так, я з задоволенням доберу вам інші.

Марічці здалося, що обличчям господаря крамниці майнула тінь досади або навіть гніву, проте він швидко відверотився, дивно сіпаючи плечима, повернувся за прилавок, покопирсався під ним і дістав дві картонні коробки.

— Десять грошей, якщо ваша ласка, пані. Доброго вечора ясновельможним панам, лишень одна мить, і я буду до ваших послуг.

— Вітаю вас, пані Маріє, мої шанування, пані Ядвіго,— весело вимовив один з нових відвідувачів.— Дем'ян Вечорка, інженер-механік станції Ібіса.— Радше зрілий чоловік, аніж молодик, він вважав за краще говорити та поводитися, немов превеселий парубок.— Ви ж знайомі з моїм двоюрідним братом?

— Не мали такого задоволення, пане,— під лад йому відгукнулася Яся, блимаючи очима.

Марічка лише кивнула — її вже представили пану Миколі, коли той відвідував Творелець позаминулого Різдва. Кузени були зовсім не схожі: Дем'ян — високий, сухоребрый, аби не сказати кістлявий, увесь час посміювався, а його брат був гладенький, ледве дотягував до середнього зросту та дивився на світ із сумішшю невдоволення та зникловоїсті.

...

Далі — у повній книжці «Містичне Різдво».

nashaknyga.com.ua